

**KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ  
KASTAMONU  
EĞİTİM DERGİSİ**

**KASTAMONU UNIVERSITY  
KASTAMONU  
EDUCATION JOURNAL**

Ayrıbasımdır.

## TÜRK HALK HEKİMLİĞİNDE OCAKLIK GELENEĞİ VE SAFRANBOLU'DAKİ OCAKLAR

Eyüp AKMAN

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Kastamonu.

### Özet

*Eski Türk dini etrafında meydana gelmiş inançlar ve uygulamalar bu gün varlığını kısmen sürdürmekte ve batıl inanç olarak bilinmektedir. Bu çalışmamızda Türk halk hekimliğindeki ocaklar üzerinde durduk ve Safranbolu'daki ocakları inceledik.*

*Anahtar kelimeler: Safranbolu, Ocak, Halk hekimliği*

### THE TRADITION OF "FAMILY CHAMBERS" IN TURKISH FOLK MEDICINE, AND FAMILY CHAMBERS IN SAFRANBOLU

### Abstract

*The beliefs and related practices, which came into existence around and within the Ancient Turkish Faith, continue to exist partly in today's society, and now they are known as "superstition". In this study, we have focused on "family chambers"; families whose members are reputed to be able to treat specific diseases, and their place in Turkish Folk Medicine, and we examined "family chambers" in Safranbolu.*

*Keywords: Safranbolu, Family chambers, Folk medicine*

### Metin

Tıbbın gelişmediği çağlarda, insanların kendi özel çabalarıyla hastalıkları tedavi etme yöntemi, halk hekimliği olarak kabul edilir. Halk, mevcut hastalığı tedavi için çeşitli pratiklere başlangıçtan beri sürekli başvurmuştur. Bunlar, bitkilerden ilaç yapmak, yaturları ziyaret etmek, muska yazmak veya bir ocaklıya görünmek şeklinde tezahür etmektedir.

Halk hekimliği uygulamalarını Türk edebî metinlerinde de görmekteyiz. Dede Korkut Kitabı'nda Dirse Han'ın oğlu Boğaç'ın vurulmasından sonra, Boğaç'ın annesinin yanına hızır gelir ve çocuğun yarasını sıvazlar, "dağ çiçeği ile ananın sütü yaranın merhemidir" der ve ayrılır.<sup>1</sup> Yine Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikaye'de, Karacuk çoban kafirlerle savaşırken yaralanır ve kafirlerin leşinden ateş yakarak keçesinden isli kül yapıp yarasına basarak tedavi olur.<sup>2</sup> Görüldüğü gibi daha o yıllarda halk kendi çaba ve yöntemleriyle hastalıkları tedavi etmeye çalışmıştır.

<sup>1</sup> Muharrem ERGİN: Dede Korkut Kitabı, İst. 1992, s.31

<sup>2</sup> Muharrem ERGİN: a.g.e. s.41

Güntümüzde de tıbbın gelişmesine rağmen hâla eski alışkanlıklarını sürdüren, hastalıklarını "atadan görme" şekliyle tedavi eden veya ettiren kesim azımsanmayacak kadar fazladır. Bizim asıl konumuz halk hekimliğinin bir kolu olan ocaklardır. Fakat ocakları ele almadan evvel onunla doğrudan ilgili olan ateş kültü kavramı üzerinde durmak gerekir.

Ateş kültü ile ilgili araştırmalarıyla tanınan Hikmet Tanyu, ateşin faziletleri hakkında şu yorumu getirir: "Ateşin kötülükleri giderici, iyileştirici veya önleyici, temizleyici olduğu ve canlılara şifa, sağlık, güç, kuvvet ve bereket, uğur kazandıran bir yönüne inanç bulunmasından başka ürküten, tahrip eden, öldürücü, tahrip edici, dolayısıyla cezalandırıcı bir kuvvete sahip oluşu da ona tazim edilmeye yol açmış, onda insanüstü yüksek bir mahiyet ve karakter görülmüştür."<sup>1</sup>

Ateşe bu kadar özellik atfedilmesinin sebebi nedir, başka bir ifadeyle ateşin kutsal sayılmasının ana sebebi veya sebepleri nelerdir? İlk olarak ateşin nasıl ortaya çıktığı sorusu üzerinde durmak gerekir. Türk mitolojisine göre ateşi ilk defa Tanrı Ülgen getirmiştir. "Tanrı Ülgen gökten biri kara, biri ak iki taş getirdi. Kuru otları avucunda ezerek bir taşın üzerine koyup, diğeriyle vurdu, otlar ateş aldı."<sup>2</sup>Görüldüğü gibi ateşin haliki Tanrı Ülgen'dir. Bunun için ateş kutsal sayılabilir. Ateşin kutsal sayılmasının ikincisi sebebi ise, ateşin bir kült olarak kabul edilmesidir. Türklerin inanç sisteminin merkezinde Tanrı vardır. Bunu, yardımcı ve koruyucu iyeler, gök, yer iyeleri, kara iyeler ve atalar ruhu, dolayısıyla ateş kültü ile tamamlamak mümkündür. İbrahim Kafesoğlu, bozkır Türklerinin inançlarını sayarken iyilik sever ruhlar arasında ateş ve ocak kültürlerinden de bahseder.<sup>3</sup> Nitekim Orta Asya şamanizminin esasları Gök Tanrı, güneş, ay, yer-su, ata, ateş kültürleridir.<sup>4</sup> Ateş bir koruyucu iye, ruh, bir kültür. Kısaca canlıdır. Şaman dualarında, ateşten " otuz dişli ateş ana" diye söz edilir.<sup>5</sup> Fakat bu ruhun memnun edilmesi gerekmektedir. Ondan medet ummak veya o ruhun kötülük yapmamasını sağlamak için ona kurban sunulması şarttır. Altay ve Yakut Türkleri yemek yerken ve içki içerken ateşe pay verirler. Ayrıca ateşe koyun kurban ettikleri de görülür.<sup>6</sup>

Ateşe kurban sunulması onun Tanrı olduğundan değil bir ruh olduğundandır. Ağaç ruhunu memnun etmek için ağaca nasıl çaput bağlanıyorsa veya su ruhunu memnun etmek için nasıl suya çeşitli saçılar ve kurbanlar sunuluyorsa, ateş ruhunu da memnun etmek için ona kurbanlar sunulur.<sup>7</sup> Harput ve civarında tandır başında ekmek pişiren kadın, susuzluğunu gidermek için su içtiği zaman suyun geride kalan kısmını "onun da canı çeker diye" alevlerin üzerine serper.<sup>8</sup>Bahattin Ögel ateşi " önemli haberler ile kurbanı göğe ileten bir vasıta, bir araç " olarak görmektedir.<sup>9</sup>

<sup>1</sup> Hikmet TANYU: *Türklerde Ateşle İlgili İnançlar*, 1. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ank. 1976,c.IV s.286

<sup>2</sup> Abdülkadir İNAN: *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ank. 1995, s.67

<sup>3</sup> İbrahim KAFESOĞLU: *Eski Türk Dini*, Ank.1980, s. 27

<sup>4</sup> Abdülkadir İNAN: a.g.e. s.2

<sup>5</sup> Abdülkadir İNAN: a.g.e. s.68

<sup>6</sup> Yaşar KALAFAT: *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ank. 1995, s.62

<sup>7</sup> Ayrıntılı bilgi için "Safranbolu'daki Adak Yerleri ve Bu Yerlerle İlgili İnançlar, Ank.2000" isimli kitabımıza bakılabilir.

<sup>8</sup> Rifat ARAZ: *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ank. 1995 s. 66

<sup>9</sup> Bahattin ÖGEL: *Türk Mitolojisi*, Ank. 1995 c.II s.497

Şamanistlerin inancına göre ateş her şeyi temizler, kötü ruhları kovar. VI. yüzyılda Batı Göktürk hakanına gelen Bizans elçileri ateşler arasından geçirilerek Hakanın huzuruna kabul edilmişlerdir. Bu tören, elçilerle gelmesi muhtemel olan kötü ruhları kovmak için yapılmıştır.<sup>1</sup> Ergenekon/Nevruz bayramı ve Hızır Nebi törenlerinde yapılan ateşten atlama geleneği doğrudan doğruya ateş kültü ile ilgili olup, kötülüklerden temizlenmek gayesiyle yapılmaktadır. Hastaların alazlanması, tütsü yakılması, kurşun dökülmesi, üzerlik yakılması hastalıkları kovmak için yapılan adetlerdendir.<sup>2</sup>

Kül ile ateş arasında da mühim bir ilişki vardır. Kül bir nevi ateşin sönmesini engelleyen, onu koruyan bir araçtır. Ateş, sönmesin diye üzerine kül atılır. Külde saklanan, yeniden ateş yakmaya hazır halde saklanan korlara nispetle, ailede son çocuğa "kül" adının verildiği sanılmaktadır. "kül Tigin" ve "od Çiğın" adlarının da son çocuk oldukları inancıyla ad olarak verildikleri ileri sürülmektedir.<sup>3</sup>

Ateş kültü ile aile ocağı ve dolayısıyla atalar kültü birbirleriyle yakından alakalıdır. Her biri diğerinin tamamlayıcısıdır. Atalar kültü ocak kültürünü doğurmuştur. Ocağın tütmesi, ateşin devamlı şekilde yanması, ataların o ocakta, o yurttan, o çadırdan devamlı şekilde bulunması demektir. Ataların canları, ocağın ateşi içinde tecelli eder. "Bunun için Türkler ocağı ve ateşi kutlu sayıyor, ona secde ediyorlardı. Atalarla temasta olmanın bir vasıtası da ocak ve ateştir."<sup>4</sup>

Ziya Gökalp atalar kültürüne "manizm" demektedir. O'na göre : "Manizim, evin ölmüş atalarına ibadet esasına dayanır. "Man", atanın ruhu olup, evin ocağında barınır. Bu çeşit ailede ocağın ve ocak ateşinin kutsal tanınması bu sebeptendir. Eski Türklerde aile ocağında, biri atanın, diğeri büyük baba ve büyük annenin olmak üzere iki "man" barınırdı. Ailenin fertleri yalnız bu aile mabuduna değil, bir erkek mabud ile bir de dışı mabuda ibadet ederlerdi. (od ana, od ata)"<sup>5</sup>

Ocak kelimesi DLT'de birkaç defa geçmektedir. Orada "ocaklı ev", "ocaklık yer", "ocaklan-" şeklinde geçer. Ayşe Duvarcı "Halk Hekimliğinde Ocaklar " isimli makalesinde ocak kelimesinin on değişik manasını verir.<sup>6</sup>Bunların arasından biz,"dedelerden beri, belli bir hastalığı iyi ettiğine inanılan aile" tanımlamasını alacağız. Ayrıca bu tanımlamalara "sağlık ocağı", "mantar ocağı" ve "baba ocağı" nı da ilave edeceğiz.

<sup>1</sup> Abdülkadir İNAN: a.g.e. s. 68

<sup>2</sup> Abdulhaluk ÇAY: Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, Ank. 1993, s.228

<sup>3</sup> Ahmet TEMİR: Türkçe Kül-tigin ve Moğolca Ötçigin Adları İle İlgili Tartışmalar Üzerine,Şükri Elçin Armağanı, Ank. 1983 s.293 -296.

<sup>4</sup> Mehmet ERÖZ: Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşılık, İst.1992, s.69

<sup>5</sup> Ziya GÖKALP:Türk Ahlakı, İst. 1989, s.68

<sup>6</sup> Bu manalar:1 Ateş yakmaya yarayan her türlü yer, 2-Aynı amaç ve düşünce etrafında birleşen kimselerin kurduğu teşkilat, 3- Çeşitli bitki tohumlarını ekme için hazırlanan çukur, 4-Yüksek, soylu aile, 5-Yeniçeri ocağı, 6-Taş ve maden çıkarmak için açılan kuyu, 7-Anadolu alevi topluluklarında tarikat ulularının soyu, 8-Yurt, 9-Tekke ve büyük bir şeyhin evi, sütalesi, 10-Dedelerden beri, belli bir hastalığın iyi ettiğine inanılan aile. Ayşe DUVARCI: Halk Hekimliğinde Ocaklar, Milli Folklor, Eylül 1990, s. 34

Başlangıçta rakkaslık, musikişinaslık, hekimlik, şairlik ve sihirbazlık gibi bir çok görevleri yapabilme özelliklerine sahip olan ozan/kamların dinî cephesini İslamiyetten sonra şeyhler, veliler almıştır. Bunların doktorluk fonksiyonunu ise ocaklılar üstlenmiştir.<sup>1</sup>

Ocak mefhumu, yapısal olarak "bir arada bulunma"yı gerektirmektedir. Nasıl ki aile ocağı, ölmüş veya yaşayan fertleri bir arada bulunduruyorsa, bir mantar ocağı birkaç mantar kümesinin aynı yerde bulunmasını, maden ocağı madenlerin bir arada bulunmasını, çeşitli bitkilerin tohumlarını ekmek için açılan çukur, bitki tohumlarının bir arada bulunmasını, yeniçeri ocağı da yeniçerilerin bir arada bulunmasını gerektirir. Nitekim, hastalıkları tedavi eden ocaklılar da bir tek hastalığın uzmanı olmayıp, her derde deva getiren<sup>2</sup> insanlar olarak bilinirler. Onlara bu özellik kanaatimce, yukarıda özelliklerini saydığımız kamlardan miras kalmıştır. Nasıl ki kamin birkaç özelliği bir arada bulundurma kabiliyeti varsa hastalıkları iyileştiren ocaklıların veya diğer pek çok ocağın da temelinde "bir arada bulunma" yatar.

Bir kişinin ocaklı sayılabilmesi için o kişinin bu işi bilen birisinden el alması gerekmektedir. Ocaklı kişi yaşlandığını hissettiği an kendisine yakın bulduğu birisine el verir. Bu, ekseri kadın olabileceği gibi erkek de olabilir. El verme veya el alma işlemleri bazen çok sade olabileceği gibi bazen de tören şeklinde, çeşitli dualar okuyarak veya el verdiği kişinin ağzına tükürerek olmaktadır.

Ocaklı yeteneği kazanmanın bir başka yönü Al-karısı ile ilgilidir. Lohusalarda albastı denilen hastalığa sebep diye gösterilen, lohusanın ciğerini söküüp götürmesinden korkulan bu tehlikeli varlığı, kimi hallerde, erkeklerin yakaladığı olurmuş. Yakalayan adam Al-karısının vücuduna bir iğne batırmak, ya da başındaki tarağı çekip almak suretiyle onu kendine kul köle edebilirmiş. O zaman adam, kendi soyundan kimseye zarar vermemesi şartıyla Al-karısını bırakır, buna karşılık al-ocaklısı olurmuş.<sup>3</sup>

## Safranbolu'daki Ocaklar

**1-Çizdirme Ocağı:** Safranbolu'nun Navsaklar köyünde bulunan bu ocağa, vücudunda kabarcık çıkan ve vücudunun belli yerleri kızaran hastalar gelir. Ocakçı kadın, Fatma Sevinç<sup>4</sup>bu hastalığa sebep olarak nazar değmeyi veya iç sıkıntısını gösterir ve bu hastalığı şu şekilde tedavi eder: Bir eline yedi çift, diğerine de tek arpa tanesi alır. Bu arpaları ikişer gruplar halinde yaranın üzerinde gezdirir. Sona kalan tek arpayı da son yaranın üzerinde dolaştırır. Bu işlemleri yaparken sürekli İhlas ve Fatiha surelerini okur. En sonunda "bu bizim elimiz dilimiz değil, Fatma anamızın eli, dili. İnşallah geçer" der. Daha sonra bu arpa taneleri, kuruması için evin ocağının bir tarafına konur. İnanişe göre, arpalar burada kurudukça hastalık da kuruyacak ve iyileşecektir. Bu işlemler belli aralıklarla üç defa tekrarlanır. Eğer hastalık iyileşmezse "bu bizim ocağın hastası değil " denilerek, hasta başka bir ocağa gönderilir.

Bu hastalığın başka köylerde ismi "diş kiri"dir. Aynı tür hastalığın tedavi edildiği bir başka ocak da Üçbölük köyünün Bağcılar mahallesinde bulunur. Yapılan işlemler hemen hemen o köyde de aynıdır.

<sup>1</sup> Rifat ARAZ: a.g.e. s.84

<sup>2</sup> Pertev Naili BORATAV: 100 Soruda Türk Folkloru, İst. 1984 s.115

<sup>3</sup> Pertev Naili BORATAV: a.g.e. s.115

<sup>4</sup> Fatma Sevinç, 65 yaşında, okuma yazma bilmiyor, kaynanasından el almış

**2-Köstebek Ocağı:** Safranbolu'nun Karıt köyünde bulunur. Bu ocakta, vücutta çıkan kabarma ve şişmeler, çıbanlar, içerden gelen yanma, kaşıntı gibi hastalıklar tedavi edilir. Bu kaşıntılar dürtme şeklinde olduğundan bu isim ile anılır. Bu ocaklık işlemlerini Hayriye Ekşioğlu<sup>1</sup> isminde bir kadın yürütür. Bu hastalık dişi ve erkek olmak üzere iki gruba ayrılır. Hastalığın dişi olması demek, hastanın vücudunda oluşan çıban sayısının fazla olması demektir. Çıban tek ise hastalığa erkek adı verilir.

Tedavi şu şekilde yapılır: Çıban, kesilmeden önce bıçakla çizilir ve üzerinde yumurta gezdirilir. Evin ocağından alınan kül, yaraya sürülür. Bu işlemler yapılırken kadın, sürekli içerisinden dua okur. Sonra bu yumurtayla beraber hastaya biraz da kül verir. Bu yumurtayı herhangi bir tarladaki köstebek yuvasına gömecektir. Külü ise yedi gün ocakçının tarif ettiği şekilde yaraya sürecektir.

Ayrıca hastaya perhiz yapması tembihlenir. Acılı yiyeceklerden uzak durması ve yarasına su sürmemesi söylenir.

Safranbolu'nun Konarı köyünde de köstebek ocağı bulunur. Bu ocakta vücuttaki sivilceler ve kızarıklıklar tedavi edilir. Bu hastalara ocaktan sulu kül yalattılır.

Yine aynı köyde bulunan Kabir Sultan Türbesi sayesinde köyün tarlalarına köstebek gelememektedir. Tarlalarına köstebek gelmesini istemeyen civar köylüler bu türbe etrafından aldıkları toprağı beraberlerinde götürürler ve tarlalarına serperler.<sup>2</sup>

**3-Kemreleme:** Kemre veya kêmire, hayvan gübresi manasındadır. Vücutta meydana gelen kabarıklıklar ve kırmızılıklardan dolayı hasta sürekli kaşınır. Bu kırmızılıkların ve kaşıntının gitmesi için muhakkak bir ocağı gidilmelidir. Bu hastalığın tedavisini Fatma Alpaslan<sup>3</sup> yapmaktadır. Tedavi şu şekilde yapılmaktadır: İlk önce ocaklı kadın abdest alır. Daha sonra atalardan miras kalan herhangi bir nesneyi eline alır ve yaraya sürmeye başlar. Bunu takiben hayvan ağılından alınmış kuru, toz halindeki gübreyi (daha ziyade küçük baş hayvan gübresi makbuldür) bir kalbura koyar ve hastayı yarı çıplak hale getirerek hastanın üzerinden eler. Bu işlemi yaptıktan sonra "Bismillahirrahmanirrahim, el benden sebep senden, inayet Allah'tan, benim elim değil Fatma anamızın eli, hayırlı şifalar versin" diyerek nazar duasını okur. Bu hastalığa sebep olarak Fatma Alpaslan, iç sıkıntısını veya nazarı göstermektedir.

Bu hastalığın bazı yörelerde adı "küpürleme"dir. Bazı ocaklarda hasta, yarısına kadar soyularak merdivenin altına oturtulur ve etraftan alınan küpürlerle (toz) tedavi edilmeye çalışılır.

**4-Kurşun Dökme:** Bu işlem de Fatma Alpaslan tarafından yapılmaktadır. Kurşun, hastadan nazarı gidermek için dökülür. Bir kurşun çanağına konulan kurşun, ateşte eritilir. Suyun altına süzek konulur. Hasta yatırıldıktan sonra üzerine bir çarşaf örtülür. Eriyen kurşun, soğuk su konulmuş bir kabın içerisine başından başlayarak gövde ve ayaklarında gezdirilerek üç defada dökülür. Suyun içinde kurşun hangi şekilde girmişse ona göre yorum getirilir. Bu su dolu kabın içine bıçak, makas, şiş, tarak konulur. Daha sonra:

<sup>1</sup> Hayriye Ekşioğlu, 39 yaşında, okuma yazma biliyor, kaymanasından el almış

<sup>2</sup> Uğuroğlu BARLAS: Safranbolu Tıp Tarihi Araştırmaları, İst. 2004, s.60

<sup>3</sup> Fatma Alpaslan, 78 yaşında, okuma yazma biliyor, Sakız adasından gelen gelininden el almış

Allah'ım şişle şişledim

Bıçakla kestim

Anahtarla açtım

denerek nazar duası okunur. Kurşun dökülen suyla hastanın yüzü, elleri ve ayakları ıslatılır. Bu işlemler bitince hastaya camdan dışarıya doğru bakması söylenir. Bundaki amaç, hastalığın camdan dışarı doğru çıkıp gitmesini sağlamaktır.

Bazı yerlerde bu su, hava kararmca kaşıkla cin-perilerin dolaştığı yerlere dökülür. Kurşun parçaları da üç yol ağzına atılır. Bu işlemleri yapan kişi arkasına bakmadan oradan uzaklaşır.

**5-Sarılık Ocağı:** Fatma Oğuz<sup>1</sup> tarafından yürütülen bu ocak, sarılık hastalıklarını tedavi etmektedir. Ocağı kadına göre sarılık hastalığı, korkudan kaynaklanmaktadır. Hastalığın belirtileri, gözlerde ve ellerde sararma, idrarda kırmızılık ve halsizliktir. Fatma Oğuz tedaviyi şöyle yapar: İsmi vermediği güzel kokulu bir otu kaynatır ve hastaya biraz çirir. Hasta, üzerine bıçak konulan bir ekmeğin üzerine çıkar ve bıçağa basar. Bu şekilde dururken daha evvel kaynatılan bir kap su başından aşağı dökülür. Bundan sonra hasta birkaç gün banyo yapmamalıdır. Bu tedavi sonuç vermezse hastaya doktora gitmesi söylenir.

Bir başka sarılık ocağı da Safranbolu'ya 20 km uzaklıkta bulunan Üçbölük köyünün Bağlıca mahallesindedir. Burada bu ocak Ahmet Karaibrahimoğlu<sup>2</sup> tarafından yürütülür. Burada farklı olarak, hastanın üzerinden hayvan ağılından alınan gübre elenir. Bu esnada çeşitli dualar okunur.

Safranbolu Akçasu Uzun Kır mahallesinde Nuhların Gülsüm adındaki bir kadın da sarılık hastalığını, hastaları küllü su ile yıkayarak tedavi etmektedir.<sup>3</sup>

**6-Kırk Basması:** Yine Fatma Oğuz tarafından yürütülen bu tedavi de yeni doğum yapmış, henüz lohusalık dönemindeki kadınların çocuklarıyla ilgilidir. İki loğusa kadın kırk gün geçmeden evvel birbirlerini çocuklarıyla beraber görürlerse ve içlerinden "acaba çocuğumu kırk basar mı" şeklinde bir şüphe geçirirlerse muhakkak çocuklardan birini kırk basar. Kırk basan çocuk, diğer çocuklardan farklı olur. Kafası vücuduna oranla biraz daha büyür ve çok zayıf kalır, gelişimini tamamlayamaz.

Böyle durumlarda aileden birisi, çocuğu ocağa götürür. Ocaklı kadın, kendi ocağından aldığı küllü ılık suyla karıştırıp bir tülbentin üzerinden çocuğun üzerine döker. Tülbent sayesinde suyun içindeki kül süzölmüş olur. Böylece kül, kıla dönüşür. "İnayet Allah'tan" diyerek tülbentin içinde toparlanan kül akarsuya atılır. Bu işlemler tamamlandıktan sonra çocuğa nazar duası okunur.

Safranbolu çarşı kesiminde bu tür hastalıklara maruz kalan çocuklar eski hamama götürülür ve orada "mühürlü kurna" adı verilen bölümdeki su ile çocuklar yıkanır. İki loğusa kadın çocuklarını kırk basmaması için birbirlerine iğne alıp verirler.<sup>4</sup>

**7-Yılanlık Ocağı:**Hasan Arık<sup>5</sup> vücutta çıkan yılan şeklindeki kabarcıkları tedavi eder. İlk önce yılan şeklindeki kabarcığın boyun kısmından yorgan iğnesiyle üç damla kan alır.

<sup>1</sup> Fatma Oğuz 65 yaşında, Safranbolu merkezde oturuyor, okur yazar değil

<sup>2</sup> Ahmet Karaibrahimoğlu, 68 yaşında, işçi emeklisi, okur yazar, eşinden el almış.

<sup>3</sup> Uğuroğlu BARLAS: Safranbolu Tıp Tarihi Araştırmaları, İst. 2004, s.59

<sup>4</sup> Eyüp AKMAN: Safranbolu'daki Adak Yerleri ve Bu yerlerle İlgili İnançlar, Ank. 2000 ,s.74

<sup>5</sup> Hasan Arık, 1934 doğumlu, okur yazar, annesinden el almıştır, Safranbolu merkezde oturur.

Aldığı bu kan ile yılan şeklindeki kabarcığın üzerine yılan şekilleri çizer. Bu işlemi kan bitene kadar devam ettirir. Bu sırada üç defa Ayet'el Kürsi ve 11 defa İhlas suresini okur.

Safranbolu Konarı köyünde de yılanlık ocağı bulunur. Bu ocak Kolağasıgilin Fatma tarafından devam ettirilmiştir. Buraya gelenlere ocakta kül yalıtılır ve bu ocakta hastaların hastalıklı yerlerine yılanlık taşı yapıştırılır. Burası sadece tespit ocağıdır. Kendisinde yılanlık tespit edilen hasta Karabük Bümtük köyündeki ocağa gönderilir.<sup>1</sup>

**8-Gideğen Ocağı:** Hatice Yermek<sup>2</sup> deride meydana gelen kabarma, yara ve kızarıklıkları ocağında tedavi etmektedir. Ayrıca içten gelen alerjik hastalıkları da tedavi eder. Tedavi şu şekilde yapılmaktadır: Ocaklı kadın önce kendi kendine dua eder. Sonra ılık su, kendi ocağından getirdiği temiz, beyaz bir kül ve bir kurşun kalem ile tedaviye başlar. Kalem su ile ıslatıp yaralı yerleri çember içine alır. Ve kalemle bu yerler üzerinde çizikler oluşturur. Sonra yaralı bölgeleri kül ile ovar. Tedavi bittikten sonra hastaya turşu ve acı şeyler yememesi tembihlenerek hasta gönderilir.

**9-Tatar Kurdu Ocağı:** Emekli öğretmen Bayram Yıldırım<sup>3</sup> tarafından devam ettirilen bu ocakta, karın ağrısı çeken hastalara bakılır. Karnı ağrıyan hastanın belden yukarısı soyulur. Yufka açılan sofraya (yaslağaç) alınır dayanır. Tedaviyi yapan kişi pamak atma yayını (dokuma yaparken kullanılan alet) eline alarak oklavayı ok gibi yayın kirişine gerer ve hastaya doğru atıyor gibi yapar. Yanındaki insanlar , ne vuruyorsun diye sorduklarında, "tatar kurdu vuruyorum"der. Yanındakiler vuramazsın, deyince, vurdum gitti diyerek oku yaydan fırlatır. Oklava yaslağaca tak diye iner. Bu hareketler hastanın dört tarafında yapılır. Ocaktan alınan kül, yaslağaçtan alınan hamur kazıntısı bir bardak suya konulur ve karıştırılır. Bu su okunduktan sonra hastaya içirilir. Hasta da yanında getirdiği yumurtayı ocaklı kadına verir ve dua eder.

**10-Alazlama:** Yine tatar kurdu ocağına vücudunda çıban çıkmış veya herhangi bir uzvu şişmiş hastalar gelir. Tedavi yapılacak yerin üzerine miras kalmış bir kilim ya da bir çul serilir. Üzerine de ip kıtığı (pamuk ipi) konulur. Çırayla bu ip kıtığı yakılır. Sıcaklığı hastayı rahatlatır. Katran, tereyağı, bal mumundan merhem yapılır. Bu merhem yarının üzerine sürülür. Artan merhem de hastaya verilir. Tedavi sona ermiş olur.

## Sonuç

Günümüzde batıl inanç, hurafe olarak adlandırdığımız her inanışın, pratiğin temeli binlerce yıllık Türk kültürüne, mitolojisine, ritüellerine dayanmaktadır. Yukarıda Türk inanç sistemini nelerin oluşturduğunu saymıştık. Safranbolu'da ve diğer Türk illeri arasında, adı geçen inanç sistemi, ya tamamen ya da kısmen değişerek varlığını sürdürmektedir. İncelediğimiz on ocakta gördüğümüz hep, ocaktan alınan kül, su, demir, kurşun, ateş gibi nesnelere dayanır. Bunlara yukarıda kült ya da iye adını vermiştik. Halk, hastalığın tedavi etmek için bu iyelere müracaat etmekte ve onlardan medet ummaktadırlar. Eskiden hastalıkları nasıl kam/ozan/baksı tedavi ediyor ise bu gün de onların yerine aynı yöntemlerle bu tür hastalıkları "ocaklı"adını verdiğimiz kişiler tedavi etmektedirler.

<sup>1</sup> Uğurof BARLAS:a.g.e: s.59

<sup>2</sup> Hatice Yermek, Hatipoğlu köyü doğumlu 65 yaşında, okuma yazma bilmiyor.

<sup>3</sup> Bayram Yıldırım, emekli öğretmen, Safranbolu, Emek mahallesinde oturur.1955 yılında babaannesinden el almıştır.



## Kaynaklar

1. AKMAN, Eyüp: "Safranbolu'daki Adak Yerleri ve Bu yerlerle İlgili İnançlar" Ankara, 2000
2. ARAZ, Rifat: "Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği", Ankara, 1995
3. BARLAS, Uğuroğlu: "Safranbolu Tıp Tarihi Araştırmaları", İstanbul, 2004
4. BORATAV, Pertev Naili: "100 Soruda Türk Folkloru", İstanbul, 1984
5. ÇAY, Abdulhakluc: "Türk Ergenekon Bayramı Nevruz", Ankara, 1993
6. DUVARCI, Ayşe "Halk Hekimliğinde Ocaklar", Milli Folklor, Eylül 1990 , S. 7
7. ERGİN, Muharrem: "Dede Korkut Kitabı", İstanbul, 1992
8. ERÖZ, Mehmet : "Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşilik", İstanbul, 1992
9. GÖKALP, Ziya :Türk Ahlakı, İstanbul, 1989
10. İNAN, Abdülkadir : "Tarihte ve Bugün Şamanizm", Ankara, 1995
11. KALAFAT, Yaşar : " Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri", Ankara, 1995
12. KAFESOĞLU, İbrahim: "Eski Türk Dini", Ankara, 1980
13. ÖGEL, Bahattin : "Türk Mitolojisi I", Ankara, 1995
14. TANYU, Hikmet : " Türklerde Ateşle İlgili İnançlar", I. Uluslar Arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara, 1976 C.IV
15. TEMİR, Ahmet: "Türkçe Kül-tigin ve Moğolca Otçigin Adları İle İlgili Tartışmalar Üzerine", Şükrü Elçin Armağanı, Ankara, 1983

## Kaynak Kişiler

17. **Fatma Sevinç**, 65 yaşında, okuma yazma bilmiyor, kaynanasından el almış.
18. **Hayriye Eksioğlu**, 39 yaşında, okuma yazma biliyor, kaynanasından el almış.
19. **Fatma Alpaslan**, 78 yaşında , okuma yazma biliyor, Sakız adasından gelen gelininden el almış.
20. **Fatma Oğuz** 65 yaşında, Safranbolu merkezde oturuyor, okur yazar değil.
21. **Ahmet Karaibrahimoğlu**, 68 yaşında, işçi emeklisi, okur yazar, eşinden el almış.
22. **Hasan Arık**, 1934 doğumlu, okur yazar, annesinden el almıştır, Safranbolu merkezde oturur.
23. **Hatice Yermek**, Hatipoğlu köyü doğumlu 65 yaşında, okuma yazma bilmiyor.
24. **Bayram Yıldırım**, emekli öğretmen, Safranbolu, Emek mahallesinde oturur. 1955 yılında babaannesinden el almıştır.

(Not: Buradaki yaş oranları derlemenin yapıldığı 2000 yılına göredir.)